



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ  
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ  
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ  
Τμήμα Φιλολογίας

# ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

7<sup>η</sup> ΔΙΑΛΕΞΗ  
Π. ΓΑΚΗΣ  
[gakis@sch.gr](mailto:gakis@sch.gr)

# ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ: Η ΣΗΜΑΣΙΑ

- Μέλημα της **Θεωρητικής Γλωσσολογίας**: η περιγραφή της **γλωσσικής ικανότητας**, δηλ. της γνώσης που έχουν οι φυσικοί ομιλητές για τη γλώσσα τους.
- Η γνώση αυτή αφορά **διάφορα** επίπεδα:
  - φωνητικό
  - φωνολογικό
  - μορφολογικό
  - συντακτικό
  - **σημασιολογικό**
  - πραγματολογικό

# ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ;

- **ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ;**



# ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ: Η ΣΗΜΑΣΙΑ

- Η Σημασιολογία ως κλάδος της Θεωρητικής Γλωσσολογίας θέτει το ερώτημα: **σε τι συνίσταται η σημασιολογική γνώση της γλώσσας;**
  1. Γνώση της **σημασίας** (ή έννοιας) των **λέξεων** και των **μορφημάτων** που τις συνθέτουν λεξική σημασία
  2. Γνώση των συστηματικών **τρόπων** με τους οποίους **αποδίδεται σημασία** σε συνδυασμούς λέξεων και φράσεων **φραστική** και **προτασιακή σημασία**

# ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ: Η ΣΗΜΑΣΙΑ

- Η Σημασιολογία εστιάζει το ενδιαφέρον της πρωτίστως στην κυριολεκτική σημασία.
- Επίσης, η Σημασιολογία μελετά το **ρητό νόημα**, δηλαδή τη σημασία όσων εκφέρονται ρητά.
- Ωστόσο, **νόημα** (ή **σημασία**) **παράγεται** και με **άλλους** τρόπους.
  - Οι λέξεις συχνότατα χρησιμοποιούνται **μη--κυριολεκτικά** (π.χ. *βρίσκομαι σε αδιέξοδο*).
  - Οι (συν)ομιλητές συχνότατα δεν εννοούν μόνο, αλλά και **υπονοούν**.
- Το υπόρρητο νόημα μελετά ο κλάδος της Πραγματολογίας

# ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ: Η ΣΗΜΑΣΙΑ

- Η Πραγματολογία (Pragmatics) μελετά τους συστηματικούς τρόπους με τους οποίους το περικείμενο («συμφραζόμενα», συνομιλητές, συνθήκες συνομιλίας) επηρεάζει τη σημασία γλωσσικών μονάδων.
- Τα ακόλουθα εκφωνήματα σε συγκεκριμένες συνθήκες επικοινωνίας ταυτίζονται ως προς το υπόρρητο νόημά τους (=παράκληση να ανοιχτεί το παράθυρο):
  - *Μπορείς να ανοίξεις το παράθυρο;*
  - *Πω πω, τι κρύο είναι αυτό!*

# ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ ~ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

- Η σημασία όμως **δεν περιορίζεται στην κυριολεκτική**, καθώς συχνά τα νοήματα είναι υπόρρητα.
- Δείτε τα παραπάνω εκφωνήματα:
  - *Φοβερή ζέστη έχει εδώ μέσα!* (=έμμεση παράκληση να ανοιχτεί το παράθυρο ή να ανάψει ο κλιματισμός).
  - *Ευπνάω πολύ νωρίς αύριο!* (=έμμεση προτροπή για ολοκλήρωση π.χ. μιας νυχτερινής εξόδου)

# ΛΕΞΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

- **Εξετάζει** τα **σημαινόμενα**, θέτει δηλ. το ερώτημα:
  1. Τι σημαίνει η λέξη *πορτοκάλι*;
  2. Πώς **σχετίζεται** με **άλλα λεξήματα** (το σύνολο των τύπων μιας λέξης που συνδέονται με μία κοινή λεξική σημασία);  
Π.χ *το πορτοκάλι με άλλα εσπεριδοειδή*
- Αν κανείς μας ρωτήσει τι σημαίνει η λέξη *πορτοκάλι*, μπορούμε να απαντήσουμε με δύο τρόπους:
  - είτε **δείχνοντας** ένα *πορτοκάλι* που τυχόν βρίσκεται κάπου κοντά μας (χρησιμοποιώντας δηλαδή την **αναφορά** της λέξης στον έξω κόσμο)
  - είτε **περιγράφοντας** τα **βασικά χαρακτηριστικά της έννοιας** «πορτοκάλι» (*φρούτο εσπεριδοειδές, χρώματος πορτοκαλί, με υπόξινη γεύση, κ.λπ.*).



# ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ;

- Πιστεύετε ότι υπάρχουν προβλήματα στον ορισμό της σημασίας;
- ΠΟΙΑ;

## ΛΕΞΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

- Τα πράγματα **δεν είναι πάντοτε τόσο εύκολα**, βέβαια, καθώς υπάρχουν και χρήσεις του λεξήματος όπως: *Αυτός είναι μεγάλη γάτα!* (=έξυπνος άνθρωπος).
- Επίσης, λέξεις όπως *καραφλός*, *γκριζομάλλης* ή *σταρ* **δεν έχουν ξεκάθαρα όρια**: λ.χ.
  - πόσες τρίχες πρέπει να λείπουν από το κεφάλι κάποιου, για να τον χαρακτηρίσουμε *καραφλό*, ή
  - πόσο γκρίζο πρέπει να υπάρχει στα μαλλιά του, για να τον πούμε *γκριζομάλλη*;
  - Πόσο διάσημος ή αναγνωρίσιμος πρέπει να είναι κάποιος για να τον χαρακτηρίσουμε *σταρ*

## ΚΙ ΑΛΛΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ...

- *καρέκλα [ΔΚΝ]: «είδος επίπλου, κάθισμα για ένα άτομο, με ράχη αλλά χωρίς βραχίονες για τα χέρια, που στηρίζεται κατά κανόνα σε τέσσερα πόδια».*



# ΠΡΟΤΥΠΙΚΟΤΗΤΑ/ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΚΟΤΗΤΑ (PROTOTYPICALITY)

- Σύμφωνα με τη **θεωρία της προτυπικότητας/πρωτοτυπικότητας**, μόνο **λίγες λέξεις** ανήκουν σε κατηγορίες με **σαφή όρια** και περιγράφονται με **ιδιότητες** που αποτελούν **αναγκαίες** και **ικανές** συνθήκες. Πρόκειται μάλιστα κυρίως **για όρους** από **επιστημονικούς χώρους** (τρίγωνο, θηλαστικό).
- Αντίθετα, οι **περισσότερες** λέξεις αντιστοιχούν σε κατηγορίες με **ασαφή ή δυσδιάκριτα όρια**, τα μέλη των οποίων **δεν** ικανοποιούν τα **ίδια κριτήρια**, είτε γιατί εμφανίζουν απλώς **οικογενειακές ομοιότητες**, είτε γιατί κάποια είναι πιο **τυπικά** (πιο χαρακτηριστικά) της **κατηγορίας** και άλλα λιγότερο **κεντρικά** και πιο **περιθωριακά**.

# ΟΡΙΣΜΟΣ

- Ποια η σημασία της λέξης *‘παιχνίδι’*;

# ΠΡΟΤΥΠΙΚΟΤΗΤΑ/ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΚΟΤΗΤΑ (PROTOTYPICALITY)

- Π.χ. η λέξη *παιχνίδι* αποτελεί χαρακτηριστικό **παράδειγμα οικογενειακής ομοιότητας**: ενώ οι δραστηριότητες που ονομάζουμε *παιχνίδια* εμφανίζουν ιδιότητες όπως «για διασκέδαση», «κάποιος κερδίζει και κάποιος χάνει», «εμπλέκονται περισσότερα του ενός άτομα» κλπ., οι **ιδιότητες αυτές δεν χαρακτηρίζουν ως σύνολο όλα τα παιχνίδια**, αλλά κάποια/ες ιδιότητα/ες τα συνδέουν ανά δύο ή περισσότερα μεταξύ τους.
- Η θεωρία αναγνωρίζει **διαφορετικές ιδιότητες** κατά **επίπεδο κατηγοριοποίησης** (βάσει της γενικότητας/περιεκτικότητας των κατηγοριών) και αποδίδει **ιδιαίτερο βάρος στην κατηγορία βασικού επιπέδου**: λ.χ. το «**έπιπλο**» (υπερκείμενο επίπεδο) είναι **γενικότερη/περιεκτικότερη** κατηγορία από το «**τραπέζι**» (**βασικό επίπεδο**), που είναι γενικότερη από την κατηγορία «**τραπέζι του μπριτζ**» (υποκείμενο επίπεδο).

# ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

- . το «**έπιπλο**» (υπερκείμενο επίπεδο)
- «**τραπέζι**» (βασικό επίπεδο),
- «**τραπέζι του μπριτζ**» (υποκείμενο επίπεδο).

# ΟΡΙΣΜΟΣ

- Ορίστε την έννοια *εργένης*



# ΠΡΟΤΥΠΙΚΟΤΗΤΑ/ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΚΟΤΗΤΑ (PROTOTYPICALITY)

- Στην **καθαρά γλωσσολογική έρευνα**, το κλασικό παράδειγμα προτυπικής κατηγορίας είναι το **εργένης**, του οποίου ο παραδοσιακός ορισμός (ΕΝΗΛΙΚΟΣ - ΑΝΔΡΑΣ - ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΠΑΝΤΡΕΥΤΕΙ ΠΟΤΕ) θα επέτρεπε να θεωρηθούν μέλη της κατηγορίας «εργένης» άτομα όπως ένας *καθολικός παπάς*, ένας *εξηντάχρονος ομοφυλόφιλος*, ένας *δεκαεννιάχρονος νεαρός*, στους οποίους όμως η γλωσσική κοινότητα **δεν θα αναφερόταν ως εργένηδες**.

- Όταν μιλάμε ....
  1. Εννοούμε περισσότερα από όσα πρέπει  
**(ΣΥΝΑΓΩΓΗ)**
  2. Είναι δυνατόν να παράγουμε εκφωνήματα μη-αποδεκτά **(ΜΗ ΑΠΟΔΕΚΤΟΤΗΤΑ)**
  3. Να εκφωνηθούν **(αντι)γραμματικά** εκφωνήματα

# ΣΥΝΑΓΩΓΗ

- Ο όρος **συναγωγή** αναφέρεται γενικά σε νοητικές διεργασίες στο πλαίσιο της απόδοσης σημασίας και συγκεκριμένα στην άρρητη ή την υποδηλούμενη σημασία: όλα **αυτά** που **εννοούνται χωρίς να εκφράζονται ακριβώς**, επειδή οι συνομιλητές μοιράζονται συμβατικά ένα σύνολο παραδοχών για τον κόσμο, γεγονός που τους **επιτρέπει να επικοινωνούν αποτελεσματικά χωρίς να είναι αναγκασμένοι να επεξηγούν** τα πάντα.
- Ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί από διάφορες γλωσσολογικές παραδόσεις και είναι σημαντικό να διακρίνουμε, καταρχήν, μεταξύ **λογικής συναγωγής** και **μη λογικής συναγωγής**.
- Η **πρώτη** αναφέρεται στο φαινόμενο της **συνεπαγωγής** και εμπίπτει παραδοσιακά στη **λογική σημασιολογία**, ενώ η **δεύτερη** συνδέεται με φαινόμενα όπως τα *υπονοήματα* και εμπίπτει πρωτίστως στον χώρο της **πραγματολογίας** και της εξέτασης της σημασίας των γλωσσικών εκφράσεων τόσο εντός συμφραζομένων όσο και ως αποτελέσματος συνομιλιακής διαπραγμάτευσης

# ΣΥΝΕΠΑΓΩΓΗ

- Η λογική συνεπαγωγή είναι **ιδιότητα των γλωσσικών εκφράσεων καθαυτών και προκύπτει από όσα λέγονται** (όσα δηλώνονται ρητά) (Yule 1996, 25). Παράδειγμα για το είδος των υπόρρητων πληροφοριών που ενδέχεται να συνδέεται με μια πρόταση:

*Η αδελφή του Βασίλη φύτεψε πέντε τριανταφυλλιές.*

- Η πρόταση (1) συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, ότι **η αδελφή του Βασίλη έκανε κάτι, ότι φύτεψε πέντε φυτά, ότι φύτεψε τέσσερις τριανταφυλλιές**, κ.ο.κ. Αυτές οι λογικές συνέπειες προκύπτουν από την ίδια την πρόταση. Άρα η συνεπαγωγή είναι λογική σχέση μεταξύ γλωσσικών τύπων και προκύπτει λόγω **συστηματικών σημασιολογικών σχέσεων**, όπως η **υπωνυμία**. Εφόσον το *τριανταφυλλιά* είναι **υπόνυμο** του *φυτό*, όποιος φύτεψε τριανταφυλλιές συνεπάγεται ότι φύτεψε φυτά, ο αριθμός **πέντε** συνεπάγεται όλους τους **μικρότερους** κλπ. **Η συνεπαγωγή συνδέεται με την υπωνυμία και είναι τυπικό λογικό φαινόμενο που αφορά την αληθειακή σημασιολογία** (βλ. Kempson 1975, 48 για ορισμό). Παρατηρήστε ότι αν η (1) είναι αληθής, τότε καθεμία από τις συνεπαγωγές της, (2α-γ), είναι αναγκαστικά αληθής:

(α) *Η αδελφή του Βασίλη φύτεψε πέντε φυτά.*

(β) *Μια γυναίκα φύτεψε τρία φυτά.*

(γ) *Ένας άνθρωπος έκανε κάτι.*

# ΜΗ ΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΑΓΩΓΗ

- Ένα άλλο είδος μη λογικής συναγωγής είναι τα υπονοήματα, τα οποία αφορούν τον μηχανισμό που μας επιτρέπει να **εννοούμε περισσότερα από όσα λέμε ρητά**· τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύουμε τα εκφωνήματα των συνομιλητών μας. Κάποια **υπονοήματα** είναι **συμβατικά** και συνδέονται με την **παρουσία συγκεκριμένων εκφράσεων**, π.χ.:

- *Είναι όμορφος **αλλά** πολύ έξυπνος*
- *Είναι πολύ ευαίσθητος **για** αγόρι*

όπου υπονοείται ότι υπάρχει **αντίθεση** μεταξύ **ομορφιάς** και **εξυπνάδας** αλλά και μεταξύ **ευαισθησίας** και **αρσενικότητας**

# ΣΥΝΑΓΩΓΗ

- Αντίθετα, **τα συνομιλιακά υπονοήματα** δεν προκύπτουν λόγω συγκεκριμένων εκφράσεων αλλά **λόγω συνομιλιακών αξιωμάτων** (π.χ., *να εκφράζεσαι με σαφήνεια, να μη λες λιγότερα ή περισσότερα από όσα χρειάζεται, να είναι η συνεισφορά σου συναφής στο θέμα της συζήτησης*) που υποστυλώνουν μια βασική συνομιλιακή αρχή, **την Αρχή της Συνεργασίας** (Grice 1975).
- Σύμφωνα με αυτή, **η χαρακτηριστική ελλειπτικότητα της ανθρώπινης συνομιλίας** μπορεί να εξηγηθεί μόνο αν υποθέσουμε ότι οι συνομιλούντες έχουν αμοιβαίο στόχο τους να συνεργαστούν. Παράλληλα, οι ομιλητές ενδέχεται να **εκμεταλλευτούν αυτή την άγραφη σύμβαση** για να υπονοήσουν περισσότερα από όσα λένε ρητά, όπως:
  - (2) *A: Έμαθα ότι χτες φάγατε καλά και περάσατε υπέροχα.*  
*B: Ναι, το φαγητό ήταν πολύ καλό.*
- Στο (2) η απάντηση της B δεν απαντά παρά μόνο εν μέρει στην ερώτηση του A και δημιουργεί χαρακτηριστικά το συνομιλιακό **υπονόημα** ότι, ενώ το φαγητό ήταν καλό, **δεν διασκέδασαν** ή, τουλάχιστον, ότι **δεν πέρασαν «υπέροχα»**.
- Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η **συναγωγή** είναι διεργασία **κομβικής σημασίας** για τη διαδικασία σημασιοδότησης των γλωσσικών εκφράσεων.

## (ΜΗ) ΑΠΟΔΕΚΤΟΤΗΤΑ

- Πραγματολογική (μη-)αποδεκτότητα προκύπτει όταν **παραβιάζονται πραγματολογικοί (ή συνομιλιακοί) κανόνες**:
  - ✓ Μη-αποδεκτό από διδασκόμενο σε διδάσκοντα:  
*#Το ξαναλές αυτό (γιατί δεν το κατάλαβα);*
  - ✓ Μη-αποδεκτό μεταξύ διδασκομένων;  
*#Το ξαναλέτε αυτό (γιατί δεν το κατάλαβα);*
- **Τα εκφωνήματα που παραβιάζουν τέτοιους κανόνες είναι μη-αποδεκτά.**

# ΕΙΔΗ (ΑΝΤΙ)ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

## ○ **Συντακτική** (αντι)γραμματικότητα:

1. \*Γιάννης αγόρασε βιβλίο.
2. Ο Γιάννης αγόρασε το βιβλίο.
3. ?(Το) ότι έφυγε με στενοχώρησε
4. Εξαιτίας \*(του) ότι άρχισε να γκρινιάζει.

Στην (3) η πρόταση στην οποία προτάσσεται το ουδέτερο του άρθρου το φαίνεται να λειτουργεί ως το υποκείμενο της πρότασης. Στην (4) λειτουργεί ως συμπλήρωμα της πρόθεσης. Η παράλειψη του άρθρου δημιουργεί μια **ήπια αντιγραμματικότητα** στο (3), αλλά **σαφή αντιγραμματικότητα** στο (4)

## ○ □ **Σημασιολογική** (αντι)γραμματικότητα:

1. \* Άχρωμες πράσινες ιδέες κοιμούνται μανιασμένα.
2. \* Απλήρωτοι ιδιωτικοί υπάλληλοι διαμαρτύρονται σιωπηρά.



# ΕΙΔΗ (ΑΝΤΙ)ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

*Η Μαρία σκότωσε το Γιάννη **αλλά** εκείνος δεν πέθανε.*

- Παραβίαση σημασιολογικών κανόνων: η πρόταση είναι **καλοσχηματισμένη συντακτικά**, μορφολογικά και φωνολογικά όμως η **αντίφαση** που δημιουργείται **δεν είναι δυνατό να αποδοθεί** σε εξωγλωσσικούς παράγοντες - αλλά προκύπτει αναγκαστικά από την ταυτόχρονη διαβεβαίωση ότι ο Γιάννης είναι και δεν είναι νεκρός.

# ΕΙΔΗ (ΑΝΤΙ)ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

(α) Ο Μέγας Αλέξανδρος πήγε στην Ινδία για να συναντήσει τους ροζ ελέφαντες που χόρευαν μπαλέτο.

(β) Η ειλικρίνειά μου ερωτεύτηκε μια γλωσσολόγο.

(γ) Ο παππούς μου ήταν χρυσός ολυμπιονίκης στο τάβλι και ο πατέρας μου ήταν ο πρώτος άνθρωπος που πάτησε στο σελήνη.

(δ) Σε ένα δοκιμαστικό σωλήνα τοποθετούμε μια χοιρινή μπριζόλα, τρία λεμόνια, αλάτι και πιπέρι και το παγωτό μας είναι έτοιμο.

Οι παρακάτω προτάσεις είναι καλοσχηματισμένες (γραμματικές), έστω και αν (α) **δεν αληθεύουν**, (β) είναι δύσκολο **να φανταστούμε περιβάλλον** στο οποίο θα **εκφωνούνταν** (γ) δεν έχουν μεγάλη συχνότητα εμφάνισης (ή και δεν απαντούν ποτέ στον λόγο των φυσικών ομιλητών) ή (δ) **είναι δύσκολο να συμβιβαστούν με τις γνώσεις** και τις παραδοχές μας σχετικά με το **πώς** είναι φτιαγμένος ο **κόσμος** μας.

# ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ: Η ΣΗΜΑΣΙΑ

- Η Σημασιολογία συνδέεται με επιστήμες όπως η Φιλοσοφία και η Ψυχολογία.
  - Η Φιλοσοφία ερευνά μεταξύ άλλων τη φύση εννοιών όπως «αλήθεια», «γνώση», κλπ.
    - π.χ. γνώση = τεκμηριωμένη και αληθής πεποίθηση.
  - Η Ψυχολογία ερευνά μεταξύ άλλων την υφή της γνώσης ως νοητικής αναπαράστασης.
- Γλωσσολογική Σημασιολογία

ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ

# ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ: Η ΣΗΜΑΣΙΑ

- Κλάδοι της Γλωσσολογικής Σημασιολογίας:
  1. Λεξική Σημασιολογία: μελετά τη σημασία λέξεων και τις σημασιακές σχέσεις μεταξύ διαφορετικών λέξεων.
  2. Φραστική ή Προτασιακή Σημασιολογία: μελετά τη σημασία γλωσσικών μονάδων μεγαλύτερων της λέξης, δηλαδή τη σημασία φράσεων και προτάσεων

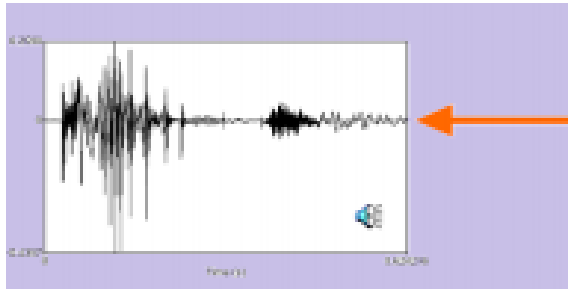
# ΛΕΞΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

- Είναι μέρος της γνώσης της γλώσσας: **γνώση της συμβατικής** (δηλαδή αυθαίρετης) **σχέσης** μεταξύ **σημαίνοντος** (μορφής) και **σημαινομένου** (σημασίας).
- Η Σημασιολογία εξετάζει τα σημαινόμενα, θέτει δηλ. το ερώτημα:
  - Τι σημαίνει η λέξη *αγόρι*; / Πώς χαρακτηρίζεται η έννοια «αγόρι»;

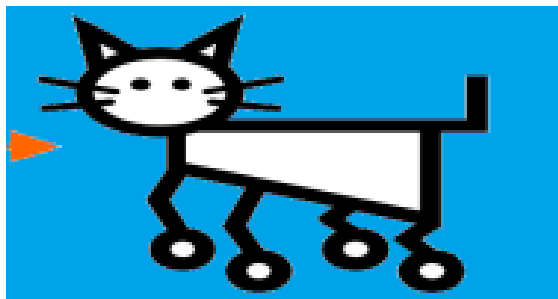
πλάγια γραφή όταν αναφερόμαστε στις γλωσσικές μονάδες ως μορφή και **εισαγωγικά** όταν αναφερόμαστε στη **σημασία** τους.

# ΤΙ ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ Η ΓΝΩΣΗ ΜΙΑΣ ΛΕΞΗΣ;

- Φωνολογική Γνώση ('ήχος')



- Σημασιολογική Γνώση ('σημασία')



# ΛΕΞΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

- Η σημασία των λέξεων αποτελεί μέρος του **νοητικού λεξικού** (mental lexicon).
- Στο νοητικό λεξικό αποθηκεύονται οι λέξεις που γνωρίζουμε, σε μορφή καταχωρήσεων ως λημμάτων.

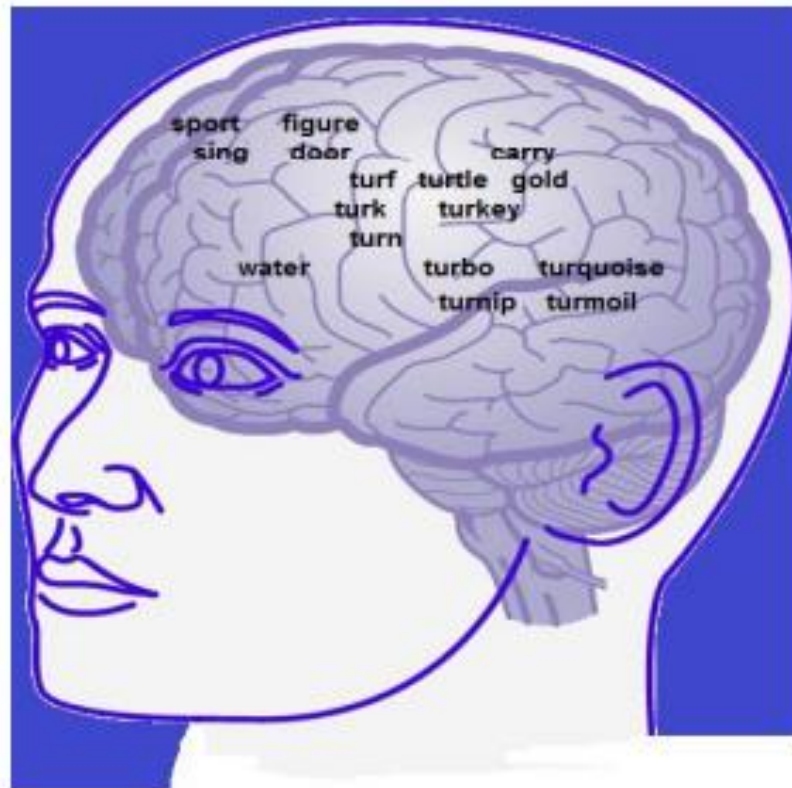
✓ θυμηθείτε:

Γνώση της γλώσσας = **γνώση των λέξεων** (νοητικό λεξικό) + **γνώση των κανόνων συνδυασμού των γλωσσικών μονάδων** (νοητική γραμματική).



# Το Νοητικό Λεξικό

## Το Νοητικό Λεξικό



# ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΗΤΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ

- Θα μπορούσε να είναι
- **ανοργάνωτο**  
(ένας σάκος γεμάτος με λέξεις)  
ή **οργανωμένο**  
ανάλογα με  
διάφορα κριτήρια



# ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ

- Το κάθε λήμμα στο νοητικό λεξικό περιέχει τις γραμματικές πληροφορίες που είναι απαραίτητες για να το χρησιμοποιήσουμε σε μια πρόταση:
  - Φωνολογική αναπαράσταση
  - Μορφολογικά χαρακτηριστικά (π.χ. γένος)
  - Συντακτική κατηγορία και πλαίσιο υποκατηγοριοποίησης (με τι συντάσσεται)
  - Σημασιολογικά χαρακτηριστικά
  - Ορθογραφία, εφόσον είμαστε εγγράμματοι

# ΠΩΣ ΕΙΝΑΙ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΤΟ ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ;

- Λέξη: **συνδυασμός ήχου - σημασίας**
- Το ΝΛ μπορεί να είναι οργανωμένο με βάση:
  1. **Τον ήχο – φωνολογική ομοιότητα**
    - ✓ αρχίζουν με το ίδιο φώνημα: αγόρι, αχλάδι, αγρότης, αφρός ...έλατο, αίμα, επάνω, έρανος •  
τελειώνουν με το ίδιο φώνημα: μεγάλος, μικρός, έδαφος, αμέσως
  2. **Τη σημασία – σημασιολογική ομοιότητα**
    - ✓ μπανάνα, μήλο, αχλάδι, προτοκάλι...

# ΠΩΣ ΕΙΝΑΙ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΤΟ ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ;

- Άλλοι πιθανοί παράγοντες:
  1. **ηλικία** κατά την οποία κατακτήθηκε η κάθε λέξη
  2. **συχνότητα** χρήσης
  3. γραμματική **κατηγορία**
  4. **ορθογραφία** (σε αντίθεση με τον ήχο)

# ΣΗΜΑΣΙΑΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

# ΣΗΜΑΣΙΑΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

- Η **σημασία** των λέξεων μπορεί να προσδιοριστεί με βάση **σημασιακές ιδιότητες** (σημασιακά χαρακτηριστικά).
- Δηλαδή, **αναλύουμε** τη σημασία των λέξεων σε **επιμέρους συστατικά**.
- Το **ίδιο** συστατικό μπορεί να αποτελεί **μέρος** της σημασίας **διαφορετικών λέξεων**.

# ΣΗΜΑΣΙΑΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

- Π.χ. η σημασιακή ιδιότητα «θηλυκό» ορίζει μερικώς τα ακόλουθα ονόματα:
  - λέαινα, γάτα, φάλαινα
  - θεία, γιαγιά, κόρη
  - γυναίκα, κορίτσι, κοπέλα
  - φοιτήτρια, καθηγήτρια, νοσοκόμα
- Η ίδια σημασιακή ιδιότητα απαντά και σε λέξεις άλλων συντακτικών κατηγοριών:
  - κορίτσι (O)
  - θηλάζω (P)
  - έγκυος (E)



# ΣΗΜΑΣΙΑΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

- Οι ακόλουθες λέξεις **μοιράζονται** την ιδιότητα «**θηλυκό**» αλλά **διαφέρουν** ως προς την **απουσία/παρουσία** της σημασιακής ιδιότητας «**άνθρωπος**»:
  - λέαινα, ελαφίνα, γάτα
  - θεία, γιαγιά, κόρη

# ΣΗΜΑΣΙΑΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

- Η **παρουσία/απουσία** του χαρακτηριστικού «άνθρωπος» μας χρειάζεται για να **ορίσουμε** και άλλες **λέξεις**, όπως π.χ.:
  - καθηγητής, γιατρός, εργένης, κοσμήτορας
  - ιππόκαμπος, χταπόδι, σκύλος, αετός
- Η **παρουσία/απουσία** του χαρακτηριστικού «έμψυχο» μας χρειάζεται για να διακρίνουμε μεταξύ τους ομάδες **λέξεων** όπως:
  - άνθρωπος, ιππόκαμπος, αετός
  - ντουλάπα, έδρανο, υπολογιστής

# ΣΗΜΑΣΙΑΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

- Σημασιακά χαρακτηριστικά δεν έχουν μόνο τα ονόματα, αλλά **και τα ρήματα**.
- Π.χ. πολλά ρήματα περιέχουν στη σημασία τους:
  - την ιδιότητα «*αίσθηση*» (*βλέπω, ακούω, αγγίζω*),
  - άλλα την ιδιότητα «*επαφή*» (*αγγίζω, χαϊδεύω, πιάνω, ακουμπάω*),
  - άλλα την ιδιότητα «*κίνηση*» (*τρέχω, περπατώ, μεταβαίνω*)
  - κ.ο.κ.

# ΣΗΜΑΣΙΑΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΡΗΜΑΤΩΝ

- Πολλά ρήματα περιέχουν στη σημασία τους την ιδιότητα «*πρόκληση κατάστασης*»:
  - *σκουραίνω* (κάνω κάτι (πιο) σκούρο)
  - *σκοτώνω* (προκαλώ το θάνατο)
  - *ομορφαίνω* (κάνω κάτι (πιο) όμορφο)
- Άλλες σημασιακές ιδιότητες ρημάτων:
  - **κίνηση** (στα ρήματα *φέρνω*, *πέφτω*, *σιγοπερπατώ*, *τρέχω*)
  - **επαφή** (*φιλώ*, *αγγίζω*, *χαστουκίζω*)
  - **αίσθηση** (*βλέπω*, *ακούω*, *νιώθω*)

# ΣΗΜΑΣΙΑΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

- Στο πεδίο των ονομάτων, το χαρακτηριστικό [+/-**αριθμήςιμο**] αποδίδει τη **διαφορά ανάμεσα στις σημασίες λέξεων** όπως π.χ. *σκύλος* και *ρύζι*.
- Τα αριθμήσιμα ονόματα αναφέρονται σε αντικείμενα που **μπορούν** να **αριθμηθούν** (π.χ. *μία πατάτα*, *δύο σκύλοι*, κλπ).
- Ονόματα που αναφέρονται σε αντικείμενα που **δεν αριθμούνται αλλά μετριοούνται** (π.χ. *δύο κιλά ρύζι*, *δύο φλιτζάνια γάλα*) ονομάζονται μετρήσιμα.

# ΣΗΜΑΣΙΑΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

- Τα **αριθμήσιμα** ονόματα μπορούν να προσδιοριστούν από το **ποσοδεικτικό πολλοί-ές--ά**, αλλά **όχι από το ποσοδεικτικό πολύ**.
- Το αντίθετο ισχύει για τα μετρήσιμα ονόματα:
  - Έχω **δύο** σκύλους./ \*Έχω **δύο** ρύζια.
  - Έχω **πολλούς** σκύλους./ \*Έχω **πολλά** ρύζια.
  - \*Έχω **πολύ** σκύλους. / Έχω **πολύ** ρύζι.

# ΣΗΜΑΣΙΑΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

- Οι σημασιακές ιδιότητες είναι ένας **τρόπος** να **αναλύσουμε** τη σημασία των λέξεων.
- Στόχος: να βρεθεί ένα σύνολο σημασιακών ιδιοτήτων αναγκαίων και επαρκών (necessary and sufficient) για την περιγραφή της σημασίας όλων των λέξεων (περιεχομένου) σε όλες τις γλώσσες.

# ΣΗΜΑΣΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- Αναπαριστούμε τις σημασιακές ιδιότητες χρησιμοποιώντας σημασιακά χαρακτηριστικά, δηλώνοντας την παρουσία / απουσία τους με τα σύμβολα + και – αντίστοιχα.
- Ο τρόπος αυτός απεικόνισης απηχεί την επιρροή της φωνολογικής ανάλυσης των φθόγγων σε φωνητικά χαρακτηριστικά.
  - [p]: +άηχο, +χειλικό, +κλειστό
  - [b]: --άηχο, +χειλικό, +κλειστό



# ΕΡΩΤΗΣΗ

- Πώς ξέρουμε ότι υπάρχει νοητικό λεξικό;
- Πώς είμαστε σίγουροι ότι υπάρχουν σημασιακά χαρακτηριστικά;



# ΣΗΜΑΣΙΑΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

- Ένδειξη για την **ύπαρξη** των σημασιακών ιδιοτήτων στις νοητικές αναπαραστάσεις των λέξεων (νοητικό λεξικό) παρέχουν **οι παραδρομές ομιλίας**:
  - όταν μάτωσαν ~~τα ούλα μου~~ τα δόντια μου
  - ήρθε ~~πολύ αργά~~ πολύ νωρίς
  - της πληρώνει ~~διατροφή~~ ενοίκιο
- Οι **εσφαλμένες** αντικαταστάσεις βασίζονται στην **ύπαρξη κοινής σημασιακής ιδιότητας** μεταξύ της λέξης- στόχου και της παραγόμενης λέξης.

# ΣΗΜΑΣΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- **Παραδείγματα (μερικής) ανάλυσης σε σημασιακά χαρακτηριστικά:**
  - **γυναίκα:** +θηλυκό, +άνθρωπος, -νεαρό, ...
  - **πατέρας:** -θηλυκό, +άνθρωπος, +γονέας...
  - **αγελάδα:** +θηλυκό, -άνθρωπος, -νεαρό, ...
  - **καταδιώκω:** +κίνηση, +γρήγορο, +σκόπιμο, ...

# ΑΝΑΦΟΡΙΚΗ – ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

# ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ: ΑΝΑΦΟΡΙΚΗ VS ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

- Η αναφορική, περιγραφική ή γνωστική σημασία έχει να κάνει με το **αντίκριμά** της στην **εξωγλωσσική** πραγματικότητα, με τον τρόπο δηλαδή που η γλώσσα αναφέρεται σε ή περιγράφει οντότητες (entities), φαινόμενα, καταστάσεις κ.ο.κ.
- Η εκφραστική ή συναισθηματική σημασία αποκαλύπτει τη **στάση του χρήστη** της απέναντι σε αυτό που δηλώνει η λέξη (π.χ. η λέξη *μπάτσος* υποδηλώνει μια αρνητική αξιολόγηση του επαγγέλματος του αστυνομικού από τον ομιλητή)

# ΑΛΛΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

- *Με εκφραστική ή συναισθηματική σημασία*



# ΔΗΛΩΣΗ (DENOTATION) VS ΑΝΑΦΟΡΑ (ANAPHORA)

- Οι όροι *δήλωση* και *αναφορά* συνήθως εξετάζονται σε συσχέτιση μεταξύ τους, καθώς και οι δύο αφορούν τη σχέση του γλωσσικού σημείου με τον εξωτερικό κόσμο.
- Αυτό που τις διαφοροποιεί κατά τι είναι ότι μόνο η *αναφορά* αφορά **τη σχέση ενός γλωσσικού σημείου με ό,τι αυτό εκπροσωπεί** όταν χρησιμοποιείται από την ομιλήτρια σε κάποια εκφώνηση (π.χ. μητέρα: ο *θηλυκός γονέας*).
- Η *δήλωση*, αντίθετα, αφορά τη σχέση γλώσσας και κόσμου ανεξάρτητα από συγκεκριμένες περιπτώσεις χρήσης της γλώσσας στην επικοινωνία, **όχι «παρόντα» αλλά πιθανά αντικείμενα αναφοράς** (referents).

# ΣΥΝΔΗΛΩΣΗ (CONNOTATION)

- Συχνά τα παραδείγματα **συνδήλωσης** αφορούν **πολιτισμικά** τοποθετημένες **έννοιες**, όπως, π.χ., *γεροντοπαλίκαρα* ή *γεροντοκόρη*. **Δε σημαίνουν απλώς 'μεσήλικας/η που (ενώ θα μπορούσε) δεν έχει παντρευτεί'**, περιεχόμενο που αντιστοιχεί στη δήλωσή τους, οι όροι αυτοί έχουν **απαξιώτικες συνδηλώσεις** (που κυμαίνονται από 'στρυφνό και ανεπιθύμητο άτομο' ως '**κοινωνικό απόβλητο**', ανάλογα με την κοινότητα πρακτικής). Έτσι, **δεν μπορούμε να αναφερθούμε ουδέτερα σε ένα ανύπαντρο άτομο μέσης ηλικίας** με τον όρο *γεροντοπαλίκαρα* -ακόμη λιγότερο δε με τον όρο *γεροντοκόρη*-, χωρίς να μεταδώσουμε τις σχετικές συνδηλώσεις τους.
- Επίσης, ενώ η **αναφορική σημασία της έκφρασης μητέρα** είναι 'θηλυκός γονέας', οι **συνδηλώσεις** της είναι, μεταξύ άλλων, 'φροντίδα', 'στοργή', 'αγάπη', 'προστασία', 'θαλπωρή', 'αυτοθυσία' κ.λπ., τα οποία αντιστοιχούν στο **στερεότυπο της μητέρας** (το οποίο επικαλούμαστε στην έκφραση *μου στάθηκε σαν μητέρα*).
- Συνεπώς, οι **συνδηλώσεις** μιας γλωσσικής έκφρασης περιλαμβάνουν **όχι** μόνο τις **φυσικές** αλλά και **τις κοινωνικές και ψυχολογικές ιδιότητες** οι οποίες αποδίδονται σε συγκεκριμένες έννοιες, και συνδέονται με τη λεγόμενη «**εξωσυστημική**», «**εξωγλωσσική σημασία**».



# ΣΥΝΔΗΛΩΣΗ (CONNOTATION)

- Καθώς οι ατομικές και κοινωνικές παραδοχές διαφέρουν από εποχή σε εποχή, οι συνδηλώσεις είναι ρευστές και επιρρεπείς σε αλλαγές που είναι απόρροια της σχέσης γλώσσας και κοινωνίας.
- Έτσι, οι συνδηλώσεις μιας έκφρασης εξαρτώνται από εφήμερα κοινωνικά πρότυπα ως προς, π.χ., το σωματότυπο, έτσι ώστε στην ελληνική το στρουμπουλός-ή-ό είχε κάποτε μάλλον θετικές, ενώ σήμερα μάλλον αρνητικές συνδηλώσεις, παρότι χρησιμοποιείται ακόμη ευφημιστικά αντί του στιγματισμένου χοντρός-ή-ό (ή του λιγότερο στιγματισμένου παχύς-ιά-ύ).
- Οι όροι με αρνητικές συνδηλώσεις υπόκεινται συχνά στη διαδικασία του ευφημισμού, κατά την οποία αντικαθίστανται από εκφράσεις που έχουν την ίδια περίπου δήλωση αλλά όχι και τις ίδιες συνδηλώσεις

# ΔΗΛΩΣΗ (DENOTATION) VS ΕΚΤΑΣΗ (EXTENSION)

- Η *δήλωση* αφορά τη *σχέση* ενός *λεξήματος* ως *μονάδας* του γλωσσικού *συστήματος* και *ενός συνόλου ατόμων, αντικειμένων, τόπων, ιδιοτήτων* κ.λπ. του εξωτερικού κόσμου.
- Το ίδιο το σύνολο των εξωγλωσσικών οντοτήτων στις οποίες το λέξημα «εφαρμόζει ορθά» είναι η *έκταση* του λεξήματος. Άρα, η *δήλωση* του λεξήματος *τραπέζι*, για παράδειγμα, είναι η *σχέση* αυτού του γλωσσικού στοιχείου με το σύνολο των αντικειμένων του κόσμου που ορθώς ονομάζονται *τραπέζια*, δηλαδή με την *έκταση* του όρου *τραπέζι*. Η δήλωση του όρου *στρογγυλός* είναι, αντίστοιχα, η σχέση μεταξύ του όρου αυτού με την *έκταση* του 'στρογγυλός' (όλα τα στρογγυλά αντικείμενα).

## ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΛΕΞΗΜΑΤΩΝ

- Οι **λέξεις** – τα σημεία του γλωσσικού κώδικα – είναι **αυθαίρετες** συζεύξεις σημαίνοντος (μορφής) και σημαινομένου (σημασίας).
- Οι λέξεις σχετίζονται με άλλες λέξεις **βάσει της ομοιότητας και αντίθεσης** ως προς τη σημασία: τα –ώνυμα.
  - ✓ Πρβλ τις παραδειγματικές σχέσεις (δομισμός): **σχέσεις ομοιότητας και αντίθεσης** με άλλα σημεία, οι οποίες αναδεικνύουν τη λειτουργία των σημείων και τη δομή του κώδικα.

# ΟΜΩΝΥΜΑ;

- Τι είναι ομώνυμα;



# ΟΜΩΝΥΜΙΑ

- Η σχέση μεταξύ λέξεων που **συμπίπτουν** ως προς τη **μορφή**, αλλά **διαφέρουν** ως προς τη **σημασία**.
  - Προσοχή: εννοούμε τη **μορφή** ως **ήχο**, **όχι** ως **γραφή**.
  - Η ομωνυμία ονομάζεται **ομοηχία**.
  
- Διακρίνουμε ανάμεσα σε **μερική** και **απόλυτη ομωνυμία**.

# ΟΜΩΝΥΜΙΑ

- **Μερική ομωνυμία:** οι λέξεις **ταυτίζονται** σε **μερικούς** μόνο γραμματικούς τύπους:
  - *αντί* και *αυτή* [a'fti]
  - *λείπει* και *λύπη* ['lipi]
  - *έξι* και *έξη* ['eksi]
  - *Έχω ένα καλό* /filo/: α) «φίλο», β) «φύλλο»
  - *Μου έδειξε ένα* /milo/: α) «μήλο», β) «μύλο»

# ΟΜΩΝΥΜΙΑ

- **Πλήρης / απόλυτη ομωνυμία:** οι λέξεις ταυτίζονται σε όλους τους γραμματικούς τύπους τους:
  - ✓ **Λύρα** και **λίρα** [ˈlira]
  - ✓ **κενός** και **καινός** [keˈnos]
  - ✓ **τόνος** (=ψάρι) και **τόνος** (=σημάδι τονισμού) [ˈtonos]

# ΟΜΩΝΥΜΙΑ

- Υπάρχουν ομώνυμες λέξεις που **ταυτίζονται** και **ορθογραφικά**.
- Αυτές ονομάζονται και **ομόγραφες** λέξεις: π.χ. οι λέξεις *παραμάννα* (=τροφός) και *παραμάννα* (=είδος καρφίτσας με την οποία στερεώνουμε υφάσματα).
  - Για να είναι **ομόγραφες**, δυο λέξεις **πρέπει να απόλυτα ομώνυμες**, αλλά **δεν ισχύει το αντίστροφο: δεν είναι όλες οι απόλυτα ομώνυμες λέξεις ομόγραφες**.



## ΑΣΚΗΣΗ ΓΙΑ ΟΜΩΝΥΜΙΑ

- Για κάθε ορισμό γράψτε στο πρώτο κενό τη λέξη που έχει αυτή τη σημασία και στο δεύτερο (και αν υπάρχει και στο τρίτο) ένα ομώνυμο.

Παράδειγμα:

«όχι πολλοί» *λίγοι* *λίγη* *λήγει*



# ΠΟΛΥΣΗΜΙΑ

- Όταν μια λέξη έχει πολλαπλές **σημασίες**, οι οποίες **σχετίζονται** μεταξύ τους (**εννοιολογικά ή ιστορικά**), τότε αυτή ονομάζεται πολύσημη.
- Σε ένα λέξιμα συνυπάρχουν πολλά διαφορετικά νοήματα που ωστόσο **όλα σχετίζονται σημασιολογικά μεταξύ τους** έτσι ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι το ένα νόημα αποτελεί επέκταση του άλλου.
  - *φύλλο* (του δέντρου) -- *φύλλο* (χαρτί) - *φύλλο* (τράπουλας) -- *φύλλο* (πίτας).
  - *φούρνος* (οικιακή ηλεκτρική συσκευή) -- *φούρνος* (κατάστημα).
- Θυμηθείτε και την περίπτωση (1):
  1. Αυτός ο *πίνακας* είναι παλιός.

# ΠΟΛΥΣΗΜΙΑ

- Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις που η **διάκριση** μεταξύ **πολύσημων** και **ομώνυμων** λέξεων **δεν είναι εύκολη** καθώς ετυμολογικά μπορεί να δικαιολογείται η πολυσημία, αλλά στην **συγχρονική χρήση να υφίσταται πλέον ομώνυμία**,

π.χ. – Θεῖος: α) «θεϊκός» β) «αδελφός της μητέρας ή του πατέρα».

# ΣΥΝΩΝΥΜΙΑ

- Συνώνυμες είναι δύο λέξεις που μοιάζουν ως προς τη σημασία αλλά διαφέρουν ως προς τη μορφή: π.χ. σταχτοδοχείο και τασάκι.
- Αν είναι συνώνυμες, δύο λέξεις μπορούν να εναλλάσσονται ελεύθερα σε όλα τα περιβάλλοντα:
  - Μου δίνεις ένα τασάκι / σταχτοδοχείο;
  - Δεν έχω τασάκι / σταχτοδοχείο – δεν καπνίζει κανείς μας.
  - ...

# ΣΥΝΩΝΥΜΙΑ

- Δύο διαφορετικά λεξήματα έχουν το ίδιο περιγραφικό, κοινωνικό, εκφραστικό και συναισθηματικό νόημα. Διακρίνονται σε:
  - **Απόλυτα συνώνυμα:** Έχουν ακριβώς **την ίδια κατανομή**, απαντούν δηλαδή στα **ίδια περιβάλλοντα με το ίδιο ακριβώς νόημα** κάθε φορά. Είναι **εξαιρετικά σπάνιο να βρει κανείς απόλυτα συνώνυμα σε μια γλώσσα** λόγω του ότι κάτι τέτοιο **αντιβαίνει την αρχή της οικονομίας** όλων των γλωσσικών συστημάτων.
  - **Μερική συνωνυμία:** Δύο λέξεις είναι συνώνυμες σε κάποια περιβάλλοντα χρήσης αλλά όχι σε άλλα. Π.χ. α) Η κοπέλα είναι *όμορφη / ωραία* β) *Ωραίος / # όμορφος* είσαι και εσύ!

# ΣΥΝΩΝΥΜΙΑ

- Ωστόσο, οι περισσότεροι μελετητές θεωρούν ότι **απόλυτη συνωνυμία δεν υπάρχει**:
  - **Υφολογικές** διαστάσεις των λέξεων
  - Διάκριση μεταξύ κυριολεκτικής και μεταφορικής ή ιδιωματικής σημασίας  
π.χ. *λευκός* - *άσπρος*
- Είναι μάλλον **αδύνατον δύο λέξεις να είναι ελεύθερα εναλλασσόμενες σε όλα τα περιβάλλοντα**.
- Έχεις τασάκι;
- Χρησιμοποίησε το μεγάλο (τασάκι / #σταχτοδοχείο).

## ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

- **Συνωνυμία**: Η σχέση που υφίσταται μεταξύ δύο λέξεων ή φράσεων που έχουν την ίδια σημασία.
- **Υπωνυμία**: Η σχέση που υφίσταται όταν η σημασία **μιας λέξης ή φράσης συμπεριλαμβάνεται μέσα στην έννοια μιας άλλης**, π.χ. η λέξη «γάτα» είναι υπώνυμο της λέξης «ζώο». Η αντίθετη σχέση ονομάζεται «υπερωνυμία».
- **Αντωνυμία**: Η σχέση που υφίσταται μεταξύ δύο λέξεων ή φράσεων όταν **έχουν αντίθετο νόημα**, π.χ. «παντρεμένος» ~ «ανύπαντρος».



# ΑΝΤΩΝΥΜΙΑ/ΑΝΤΙΘΕΣΗ

- Ορισμένες φορές η σημασία μιας λέξης μπορεί να οριστεί όχι θετικά, σε σχέση με το τι είναι, αλλά αρνητικά, δηλαδή με το τι δεν είναι.

Π.χ. νεκρός είναι αυτός που δεν είναι ζωντανός, αρσενικός είναι αυτός που δεν είναι θηλυκός, κ.ο.κ.

- Τα μέλη αυτών των ζευγών ονομάζονται αντώνυμα.

# ΑΝΤΩΝΥΜΙΑ: ΕΙΔΗ

Αντόνυμα/Αντίθετα

Διαβαθμίσιμα: μικρό-μεγάλο

Συμπληρωματικά: ζωντανός-νεκρός

Αντίστροφα: πουλώ-αγοράζω

Αντιστρεπτά: μπαίνω-βγαίνω

# ΔΙΑΒΑΘΜΙΣΙΜΑ ΑΝΤΩΝΥΜΑ

- Μια κατηγορία αντωνύμων είναι τα διαβαθμίσιμα ζεύγη, π.χ.:
  - μεγάλος--μικρός, ζεστό--κρύο, γρήγορο--αργό, χαρούμενος--λυπημένος
- Η **αρνητική** σημασία μιας λέξης **δεν** είναι **συνώνυμη** με την αντίθετή της:
  - Κάποιος που δεν είναι χαρούμενος δεν είναι απαραίτητα λυπημένος.
- Πρόκειται για λέξεις που **επιμερίζουν** ένα συνεχές:
  - μικροσκοπικός-- μικρός--μεσαίος--μεγάλος--τεράστιος--γιγάντιος

# ΔΙΑΒΑΘΜΙΣΙΜΑ ΑΝΤΩΝΥΜΑ

- Η ακριβής σημασία των διαβαθμίσιμων επιθέτων σχετίζεται με το αντικείμενο που προσδιορίζουν.
  - Ένας μικρός ελέφαντας είναι πολύ μεγαλύτερος από ένα μικρό ποντίκι.
  - Ένα γρήγορο αεροπλάνο είναι πολύ πιο γρήγορο από ένα γρήγορο αυτοκίνητο.

# ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΑΝΤΩΝΥΜΑ

- Τα ακόλουθα ζεύγη αντωνύμων ονομάζονται συμπληρωματικά:
    - νεκρός--ζωντανός, παρών--απών, ξύπνιος-- κοιμισμένος
- Η άρνηση της μιας λέξης ισοδυναμεί σημασιολογικά με την κατάφαση της άλλης.
- ☐νεκρός = μη-ζωντανός
  - ☐ζωντανός = μη-νεκρός

# ΣΥΣΧΕΤΙΣΤΙΚΑ/ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΑ ΑΝΤΩΝΥΜΑ

- Τέλος, τα συσχετιστικά αντίθετα/αντώνυμα περιλαμβάνουν ζεύγη όπως:
  - δίνω-παίρνω, αγοράζω-πουλώ, καθηγητής- μαθητής
- Οι λέξεις αυτές χαρακτηρίζονται από ασυμμετρία στη σημασία τους:
  - αν ο X είναι καθηγητής του Ψ, τότε ο Ψ είναι μαθητής του X, κ.ο.κ.
- Περιγράφουν το ίδιο γεγονός ή την ίδια κατάσταση από διαφορετικές (αντίθετες) οπτικές.

# ΑΣΚΗΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΤΩΝΥΜΑ

- Σημειώνοντας ΔΙΑΒ, ΣΥΜΠ, ή ΣΥΣΧ στη στήλη Γ, δείξτε αν τα ζεύγη στις στήλες Α και Β είναι συμπληρωματικά, διαβαθμίσιμα ή συσχετιστικά αντώνυμα.

**ΣΥΜΠΛ:** Η άρνηση της μιας λέξης ισοδυναμεί σημασιολογικά με την κατάφαση της άλλης | | **ΣΥΣΧ:** Περιγράψουν το ίδιο γεγονός ή την ίδια κατάσταση από διαφορετικές (αντίθετες) οπτικές

Α	Β	Γ
○ καλός	κακός	
○ ακριβός	φτηνός	
○ γονείς	τέκνα	
○ όμορφος	άσχημος	
○ ψευδής	αληθής	
○ εκμισθωτής	ενοικιαστής	
○ περνάω	κόβομαι	
○ Κρύος	ζεστός	

# ΑΣΚΗΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΤΩΝΥΜΑ (ΣΥΝ.)

- Σημειώνοντας ΣΥΜΠ, ΔΙΑΒ, ή ΣΥΣΧ στη στήλη Γ, δείξτε αν τα ζεύγη στις στήλες Α και Β είναι συμπληρωματικά, διαβαθμίσιμα ή συσχετιστικά αντώνυμα.

**ΣΥΜΠΛ:** Η άρνηση της μιας λέξης ισοδυναμεί σημασιολογικά με την κατάφαση της άλλης | | **ΣΥΣΧ:** Περιγράψουν το ίδιο γεγονός ή την ίδια κατάσταση από διαφορετικές (αντίθετες) οπτικές

A	B	Γ
○ νόμιμος	παράνομος	
○ μικρότερος	μεγαλύτερος	
○ φτωχός	πλούσιος	
○ γρήγορος	αργός	
○ Κοιμισμένος	ξυπνητός	
○ άντρας	γυναίκα	
○ αγενής	ευγενής	



# ΛΕΞΙΚΗ ΚΑΙ ΦΡΑΣΤΙΚΗ/ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

- Σημασιολογία: μελέτη της γνώσης της γλωσσικής σημασίας.
- Σημασία:
  - **Λέξεων**: Λεξική Σημασιολογία
  - **Φράσεων & προτάσεων**: Φραστική & Προτασιακή Σημασιολογία
- **Πώς περνάμε** από τη σημασία των λέξεων στη σημασία των φράσεων στη σημασία των προτάσεων;



# ΦΡΑΣΤΙΚΗ/ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

- Ενώ οι λέξεις μιας πρότασης έχουν η καθεμιά τη σημασία της, **η προτασιακή σημασία δεν είναι το άθροισμα των σημασιών αυτών** αλλά η σχέση των ονοματικών φράσεων με τη ρηματική φράση της πρότασης.
- Η ρηματική φράση καθορίζει τον σημασιολογικό ρόλο των ονοματικών φράσεων (δρώντος ή πάσχοντος προσώπου, οργάνου, αιτίας κ.ά.), συνεπώς και τη σημασιακή σχέση των βασικών όρων της πρότασης.

# ΕΚΦΩΝΗΜΑΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

- Η εκφωνηματική σημασία είναι η σημασία που αποκτά μια πρόταση στο στόμα των ομιλητών, όταν εκφωνείται σε συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση.
- Με τα εκφωνήματα οι ομιλητές επιτελούν γλωσσικές πράξεις **δηλωτικές** (*Η πολιτική μας κατέβασε τον πληθωρισμό σε ευρωπαϊκά επίπεδα*), **δεσμευτικές** (*Να με περιμένεις οπωσδήποτε αύριο*), **διακηρυκτικές** (*Κηρύσσω την έναρξη των 20ών Ολυμπιακών Αγώνων*), **κατευθυντικές** (*Πέρα αμέσως έξω!*) και **εκφραστικές** (*Και του χρόνου!*).

# ΦΡΑΣΤΙΚΗ/ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

- Αυτό που κάνει την **εκφωνηματική** σημασία να **υπερβαίνει** το όριο ευθύνης της **σημασιολογίας** και να περνά στην επικράτεια της πραγματολογίας είναι το γεγονός ότι συχνά στον λόγο είναι **αναντίστοιχη προς την ομόλογη προτασιακή σημασία**.
- Για παράδειγμα, το εκφώνημα (*δεν θα κοιμηθώ πριν επιστρέψεις*) του αγανακτισμένου πατέρα προς το γιο του, που επιμένει να γυρνά πολύ αργά στο σπίτι, στην πραγματικότητα **δεν είναι μια δήλωση** αλλά μια **απειλή** ή **προειδοποίηση** (αν τολμήσεις να ξαναγυρίσεις αργά στο σπίτι, θα 'χουμε κακά ξεμπερδέματα) · όπως και το εκφώνημα (*Θα περιμένουμε πολύ ακόμη;*) που ο καθηγητής απευθύνει στους μαθητές που καθυστερούν να παραδώσουν το γραπτό τους διαγώνισμα **δεν είναι στ' αλήθεια αίτηση για παροχή πληροφορίας**, αλλά **πραγματική εντολή** (Ο χρόνος εξέτασης τελείωσε, παραδώστε τα γραπτά σας!).

# ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

- Η σημασιολογική ικανότητα των φυσικών ομιλητών μιας γλώσσας αποτελείται μόνο από τη γνώση της σημασίας των λέξεων;
- Η σημασία μιας πρότασης προκύπτει αποκλειστικά από τη σημασία των λέξεων που την αποτελούν;

# ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

- Αν η σημασία μιας πρότασης απορρέει αποκλειστικά από τη σημασία των λέξεων που αυτή περιέχει, τότε προτάσεις που περιέχουν τις ίδιες λέξεις προβλέπεται ότι θα έχουν την ίδια σημασία (θα είναι παραφράσεις η μια της άλλης).
- Ισχύει αυτό;

# ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

- □ Για παράδειγμα, συγκρίνετε τις (1) και (2):
  1. *Το σκυλί τρόμαξε το παιδί.*
  2. *Το παιδί τρόμαξε το σκυλί.*
- □ Η διαφορά στη σημασία απορρέει από διαφορά στη σύνταξη.
- ✓ Στην (1) το *σκυλί* είναι το υποκείμενο της πρότασης, ενώ στη (2) είναι το αντικείμενο.
- ✓ **Ερμηνεύουμε** το συντακτικό **υποκείμενο** ως **Δράστη** της ενέργειας που δηλώνει το ρήμα, και το **αντικείμενο** ως **Δέκτη**.



# ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

## Μετέχοντες που επηρεάζουν τη δράση ή την κατάσταση

Οι μετέχοντες αυτοί ασκούν κάποιο είδος επίδρασης στη δράση ή την κατάσταση:

### Ο δράστης

*Η κυβέρνηση θα αναλάβει το έργο της μετά τις εκλογές.*

*Στην κοινοβουλευτική δημοκρατία η κυβέρνηση εκλέγεται από τον λαό.*

Ο πιο βασικός από τους ρόλους που επηρεάζουν τη δράση είναι ο **δράστης**. Ο δράστης είναι κατεξοχήν ένα έμπυχο ον, που καθορίζει συνειδητά μια δράση.

Ο ρόλος τού δράστη δηλώνεται συντακτικά κυρίως με τη λειτουργία τού υποκειμένου (βλ. § 184) και τού ποιητικού αιτίου (βλ. § 240 κ.εξ.).

Σε ορισμένες προτάσεις διακρίνεται ένας **άμεσος δράστης**, ο οποίος εκτελεί τη δράση, και ένας **έμμεσος δράστης**, ο οποίος προκαλεί τη δράση χωρίς να την εκτελεί ο ίδιος:

*Οι εφημερίδες ώθησαν την κυβέρνηση να δραστηριοποιηθεί για την αντιμετώπιση τού οικολογικού προβλήματος.*

# ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

**Μετέχοντες που επηρεάζουν τη δράση ή την κατάσταση**

**Η αιτία**

*Η βροχή εμπόδισε την πραγματοποίηση τής εκδήλωσης.*

*Ο απεσταλμένος ενθουσιάστηκε από τη θερμή υποδοχή στην Ελλάδα.*

Δράσεις προκαλούνται και από μη έμψυχα όντα (π.χ. φυσικά φαινόμενα, αφηρημένες έννοιες), τα οποία διαφοροποιούνται από τα έμψυχα ως προς το ότι, ενώ προκαλούν τη δράση, δεν την ελέγχουν συνειδητά. Ο ρόλος αυτός ονομάζεται **αιτία**.

Ο ρόλος τής αιτίας δηλώνεται συντακτικά κυρίως με τη λειτουργία τού υποκειμένου (βλ. § 184-185), τού ποιητικού αιτίου (βλ. § 240) και τού εμπρόθετου προσδιορισμού.

# ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

**Μετέχοντες που επηρεάζουν τη δράση ή την κατάσταση**

**Το όργανο / μέσο**

*Ο διαρρήκτης άνοιξε την εξώπορτα με αντικλείδι.*

*Το αντικλείδι άνοιξε την εξώπορτα.*

Για την εκτέλεση τής δράσης, χρησιμοποιείται συχνά κι ένας άψυχος μετέχων. Ο ρόλος του είναι ο ρόλος τού οργάνου. Το όργανο **επιτελεί τη δράση**, αλλά –σε αντιδιαστολή με τον δράστη– δεν την ελέγχει. Η δράση και το ίδιο το όργανο ελέγχονται από τον δράστη, ~~είτε~~ αυτός αναφέρεται στην πρόταση είτε εννοείται.

Ο ρόλος τού οργάνου δηλώνεται συντακτικά κυρίως με τη λειτουργία τού υποκειμένου (βλ. § 184) και τού εμπρόθετου προσδιορισμού.

# ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

## **Μετέχοντες που επηρεάζονται από τη δράση ή την κατάσταση**

Οι μετέχοντες αυτοί δέχονται κάποιο είδος επίδρασης από τη δράση ή την κατάσταση:

### **Ο δέκτης**

*Ψήστε το χταπόδι σε χαμηλή φωτιά, μέχρι να πει το νερό του.*

*Κουβαλήσαμε την τηλεόραση στην αποθήκη.*

Ο δέκτης (ή πάσχων) είναι ο κατεξοχήν μετέχων που επηρεάζεται από τη δράση ή την κατάσταση. Η επίδραση που δέχεται ο δέκτης μπορεί –στην πιο έντονη μορφή– να έχει το νόημα ότι αλλοιώνονται κάποια χαρακτηριστικά του ή –στην πιο ήπια μορφή– ~~α~~ αλλάζει κάτι στην κατάστασή του, π.χ. στη θέση του.

Ο ρόλος τού δέκτη δηλώνεται συντακτικά κυρίως με τη λειτουργία τού αντικειμένου (βλ. § 230) και τού υποκειμένου (βλ. § 187, 189 και 267).

# ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

**Μετέχοντες που επηρεάζονται από τη δράση ή την κατάσταση**

**Ο βιώνων**

*Οι περαστικοί άκουσαν έναν εκκωφαντικό θόρυβο.*

*Ήταν γνωστό σε όλους ότι σκόπευαν να παντρευτούν.*

Ιδιαίτερος είναι ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζονται τα έμψυχα όντα: **βιώνουν**, δηλαδή **αντιλαμβάνονται και επεξεργάζονται** την επίδραση από τη δράση ή την κατάσταση. Ο ρόλος τού μετέχοντος, τού οποίου η αντίληψη επηρεάζεται από μια δράση ή κατάσταση, ονομάζεται **βιώνων**.

Ο ρόλος τού βιώνοντος δηλώνεται συντακτικά κυρίως με τη λειτουργία τού υποκειμένου (βλ. § 185), τού αντικειμένου (βλ. § 232), τού εμπρόθετου αντικειμένου (βλ. § 239) και τού αντικειμένου σε γενική (βλ. § 241).

# ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

## Μετέχοντες που επηρεάζονται από τη δράση ή την κατάσταση

### Ο αποδέκτης

*Οι επιβάτες πήραν ως αποζημίωση το χρηματικό ποσό τού εισιτηρίου.  
Εκείνος της πρόσφερε ένα μπουκέτο αγριολούλουδα.*

Έμμεση είναι η επίδραση στον μετέχοντα **ο οποίος δέχεται κάτι**. Ο ρόλος του είναι αυτός τού **αποδέκτη**.

Ο ρόλος τού αποδέκτη δηλώνεται συντακτικά κυρίως με τη λειτουργία τού υποκειμένου (βλ. § 186), τού εμπρόθετου αντικειμένου (βλ. § 239) και τού αντικειμένου σε γενική (βλ. § 241).

### Ο ευεργετούμενος

*Οργανώθηκε μια διεθνής συναυλία ροκ μουσικής για τα παιδιά με  
ειδικές ανάγκες.*

*Θα σας τραγουδήσω μια παλιά ζακυνθινή καντάδα.*

Ακόμη πιο έμμεση είναι η επίδραση τού ευεργετούμενου από μια δράση ή κατάσταση. Ο **ευεργετούμενος** είναι κάποιος **για χάρη τού οποίου επιτελείται** η συγκεκριμένη δράση ή **ο οποίος ωφελείται** από μια κατάσταση.

Ο ρόλος τού ευεργετούμενου δηλώνεται συντακτικά κυρίως με τη λειτουργία τού εμπρόθετου προσδιορισμού<sup>1</sup>.

# ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

## Μετέχοντες που ούτε επηρεάζουν ούτε επηρεάζονται

Οι ρόλοι αυτοί δεν επηρεάζουν, δηλαδή δεν προκαλούν, εκτελούν ή ασκούν κάποιο είδος ελέγχου στη δράση ή την κατάσταση, ούτε επηρεάζονται, δηλαδή δεν μεταβάλλονται, αλλοιώνονται ή ευεργετούνται κ.λπ. από αυτή. Οι ρόλοι αυτοί σχετίζονται με τη δράση ή την κατάσταση χωρίς να έχουν σχέση επίδρασης.

## Ο ουδέτερος

*Το σπίτι ανήκει στη γιαγιά μου.*

*Το χωράφι βρίσκεται στο βουνό.*

Το μήνυμα μπορεί να παρουσιάζει έναν μετέχοντα να βρίσκεται απλώς σε μια κατάσταση ή να κατέχει μια ιδιότητα, χωρίς σχέση επίδρασης. Ο μετέχων αυτός ονομάζεται **ουδέτερος**.

Ο ουδέτερος ρόλος δηλώνεται συντακτικά κυρίως με τη λειτουργία του υποκειμένου (βλ. § 186 και 188), τού αντικειμένου (βλ. § 233) και τού εμπρόθετου αντικειμένου (βλ. § 238).

# ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

## Μετέχοντες που ούτε επηρεάζουν ούτε επηρεάζονται

### Ο τόπος

Άλλος μετέχων χωρίς σχέση επίδρασης είναι ο τόπος, δηλαδή το πλαίσιο στον χώρο ή τον χρόνο, στο οποίο τοποθετείται η δράση ή η κατάσταση.

*Το αυτοκίνητο κατευθυνόταν στον γκρεμό.*

*Τα περισσότερια στο Σύνταγμα πλησιάζουν άφοβα τους τουρίστες.*

*Πλησιάζουμε ήδη στο 2000.*



# ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

- Δηλαδή, συντακτικές λειτουργίες (Υποκείμενο) αντιστοιχούν σε σημασιολογικές σχέσεις (Δράστης της ενέργειας).
- Αυτό είναι μέρος της υποσυνείδητης γνώσης της γλώσσας που διαθέτουμε για τις σχέσεις σύνταξης και σημασιολογίας.

# ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

- Η **συντακτική** δομή συν-διαμορφώνει τη **φραστική** και **προτασιακή** σημασία.
- Δηλαδή, η φραστική και η προτασιακή σημασία είναι συνάρτηση:
  - της σημασίας των λέξεων και
  - του δομικού συνδυασμού τους. Αυτή είναι η **Αρχή της Συνθετικότητας**.

# ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

- Αρχή της Συνθετικότητας: «η σημασία μιας φράσης ή πρότασης προκύπτει από τη σημασία των λέξεων που τη συνθέτουν και από τον τρόπο που αυτές συνδυάζονται δομικά».
- Πρβλ. τη δομική αμφισημία:
  - *Είδα το κορίτσι με το τηλεσκόπιο.*

# ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

- **Τυπολογία ΟΦ**
- ΟΦ με ανεξάρτητη αναφορά (σημασία):
  1. Κύρια ονόματα
  2. Οριστικές εκφράσεις
  3. Αόριστες ΟΦ (αόριστο άρθρο, άναρθρη ΟΦ)
- ΟΦ χωρίς ανεξάρτητη αναφορά:
  1. Αυτοπαθείς αντωνυμίες

## ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ: ΟΦ

- Η σημασία μιας ΟΦ που περιέχει κύριο όνομα είναι το πρόσωπο/η οντότητα στην οποία αναφέρεται το όνομα αυτό.  
□ *Ο Γιάννης* σημαίνει το πρόσωπο που φέρει το όνομα «Γιάννης» στον πραγματικό κόσμο.
- Τα κύρια ονόματα είναι ΟΦ με **ανεξάρτητη αναφορά**.
- Η αναφορά ή δήλωσή τους ονομάζεται και **έκταση** (extension).

# ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ: ΟΦ

- Εκτός από τα κύρια ονόματα, **ανεξάρτητη αναφορά** έχουν και οι **οριστικές περιγραφές** (definite descriptions), δηλ. ΟΦ που περιέχουν οριστικό άρθρο και προσηγορικό όνομα:
  - *Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας* μου είναι συμπαθής.  
έκταση = ο Κάρολος Παπούλιας

# ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ: ΟΦ

○ Οι αόριστες ΟΦ περιέχουν αόριστο άρθρο:

1. Η Ελένη θέλει να παντρευτεί έναν καθηγητή πανεπιστημίου.

I. Υπάρχει ένας συγκεκριμένος άντρας, π.χ. ο Λάκης, τον οποίο η Μαρία γνωρίζει ήδη και επιθυμεί να τον παντρευτεί. Αυτός διδάσκει σε ανώτατο ίδρυμα.

## συγκεκριμένη ερμηνεία

II. Η Μαρία δεν έχει συγκεκριμένο πρόσωπο υπόψη της, αλλά η έρευνά της για σύζυγο περιορίζεται σε όσους διδάσκουν σε ανώτατο ίδρυμα.

## μη-συγκεκριμένη ερμηνεία

## ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ: ΟΦ

- □ Αόριστη ΟΦ είναι και η άναρθρη ΟΦ:

Η Μαρία θέλει να παντρευτεί καθηγητή  
πανεπιστημίου.

- Οι άναρθρες ΟΦ έχουν μόνο μη-συγκεκριμένη ερμηνεία!
- Οι άναρθρες ΟΦ σε άλλα περιβάλλοντα δεν αναφέρονται σε πρόσωπο, αλλά σημαίνουν ιδιότητα:

Η Μαρία είναι καθηγήτρια.



## ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ: ΟΦ

- Κάποιες ΟΦ δεν έχουν ανεξάρτητη αναφορά.
- Για παράδειγμα, οι αυτοπαθείς αντωνυμίες (*τον εαυτό του*):
  1. Ο Γιάννης θαυμάζει τον εαυτό του. “*τον εαυτό του*” = ο Γιάννης
  2. Ο Δημήτρης θαυμάζει τον εαυτό του. “*τον εαυτό του*” = ο Δημήτρης

## ΦΡΑΣΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ: ΟΦ

- **Αναφορική δέσμευση:** Η αναφορά (= σημασία) του *τον εαυτό του* προκύπτει από συναναφορά με ένα γλωσσικό ηγούμενο μέσα στην ίδια πρόταση:
  - *Ο Δημήτρης είπε ότι ο Γιάννης θαυμάζει τον εαυτό του.*
- Οι αυτοπαθείς αντωνυμίες σημαίνουν ό,τι σημαίνει η πλησιέστερη ΟΦ με ανεξάρτητη αναφορά.

# ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

- Οι προτάσεις εξετάζονται σε σχέση με:
  1. Σημασία και αλήθεια
  2. Είδη προτάσεων ως προς τη σημασία τους:  
αναλυτικές και συνθετικές

# ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

- Η σημασία των προτάσεων σχετίζεται με την τιμή αληθείας τους, δηλαδή με το αν ανταποκρίνονται σε κάτι αληθές ή ψευδές στον πραγματικό κόσμο.
- Η σημασιολογική μας γνώση για τις προτάσεις ταυτίζεται με τη γνώση των συνθηκών αληθείας τους, δηλαδή με τη γνώση του τι χρειάζεται να έχει συμβεί ώστε να κριθούν ως αληθείς.

# ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

- Για παράδειγμα: γνωρίζουμε τη σημασία της πρότασης (1), εφόσον γνωρίζουμε τι χρειάζεται να έχει συμβεί στον κόσμο (ποια γεγονότα κ.λπ. πρέπει να εξετάσουμε), προκειμένου να κρίνουμε αν είναι αληθής ή όχι.

1. *Η Συνθήκη του Μαστρίχτ υπογράφηκε το 1993.*

# ΑΝΑΛΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Ανάλογα με το πώς προκύπτει η τιμή αληθείας τους οι προτάσεις διακρίνονται σε δύο είδη: **συνθετικές** και **αναλυτικές**.

# ΑΝΑΛΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Συνθετικές είναι οι προτάσεις των οποίων η τιμή αληθείας προκύπτει από επισκόπηση του εξωτερικού κόσμου.
  1. Η Συνθήκη του Μαστριχτ υπογράφηκε το 1993. (ψευδής)
  2. Η Συνθήκη του Μαστριχτ υπογράφηκε το 1992. (αληθής)

## ΑΝΑΛΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Αναλυτικές είναι οι προτάσεις των οποίων η τιμή αληθείας προκύπτει από τη σημασία των ίδιων των γλωσσικών εκφράσεων που περιέχουν.
  1. Η φάλαινα είναι θηλαστικό.
  2. Οι βασιλιάδες είναι μονάρχες.



# ΑΝΑΛΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Οι αναλυτικές προτάσεις που είναι (αναγκαστικά) ψευδείς ονομάζονται αντιφατικές προτάσεις.
  1. *Ο αδερφός μου είναι μοναχοπαίδι.*
  2. *Το τρίγωνο είναι τετράγωνο.*

*Thank You.*

